

تفسیر سوره حمد از: استاد شهید مرتضی مطهری (۱)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ. إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ. اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ. صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ .

در قرآن مکتوب، از همان آغاز که قرآن به کتابت درآمده است، در اول هر سوره ای به استثنای سوره براءت «بسم الله الرحمن الرحيم» است؛ یعنی سوره با بسم الله آغاز می شود.

ولی دیرزمانی است که بین شیعه و سنی بر سر اینکه آیا این آیه جزء هر سوره است یا نه، اختلاف عظیمی وجود دارد. اهل تسنن آن را جزء هیچ سوره ای نمی دانند و شروع هر سوره را با بسم الله از قبیل شروع هر کار دیگر با بسم الله می شمارند که بسم الله جزء آن کار نیست بلکه در عمل گاهی سوره ها را بدون بسم الله آغاز می کنند. در نماز، حمد و یا هر سوره ای را که احیاناً بخواهند بعد از حمد بخوانند بدون بسم الله می خوانند .

شیعه به پیروی از ائمه اطهار علیهم السلام به شدت با این مسئله مخالفت دارند، تا آنجا که ائمه اطهار فرموده اند خدای بکشد کسانی را که بزرگترین آیه از آیات قرآن را از قرآن حذف کرده اند .

اگر بسم الله را از اول سوره ها برداریم، دیگر این آیه را ما در قرآن نداریم جز در سوره نمل که آن هم در ضمن نقل قولی است که قرآن از ملکه سبا می کند، که هنگامی که نامه سلیمان را قرائت کرد گفت :أَنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَ أَنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

این نامه از سلیمان است و این گونه آغاز می گردد: بسم الله ...

در هر حال شیعه آن را مسلم جزء قرآن می داند، نه اینکه آن را جدای از قرآن محسوب کند و مانند آنکه در آغاز هر امری بسم الله را می افزاید، در قرائت قرآن هم این آیه را از خارج بر آن اضافه کند .

آغاز کارها به نام خدا

در نام گذاریها، هدفها و انگیزه ها مختلف است. گاهی شخص مؤسسه ای را به نام فردی نام می گذارد به منظور هدفی مادی که می تواند در سایه این نام به آن غرض نائل گردد. و یا چنانکه معمول است مولود جدید را به نام شخصی که در گذشته مورد علاقه بوده می نامند و می خواهند با این نامگذاری، شخص مورد نظر، حیاتی جدید یافته و به بقای این نام زنده بماند .

ولی اینکه به بشر دستور داده شده است که کارهایش را به نام خدا بنامد، روی چه انگیزه ای می تواند باشد؟ برای این است که کارهای انسان جنبه قدس و عبادت پیدا کند و به نام او برکت یابد.

تفسیر سوره حمد از: استاد شهید مرتضی مطهری (۲)

ادامه تفسیر آیه: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چرا آغاز کارها به نام خدا؟

انسان که احساس فطری از خداوند دارد و او را به عنوان یک موجود قدّوس و منبع خیرات می شناسد، وقتی کارش را به نام او نامید معنایش این است که در سایه قدس و شرافت و کرامت او، این عمل نیز مقدس گردد .

و چون آغاز کردن به نام کسی مفهومی این است که او را موجودی قدّوس و منزّه از جمیع نقصها و سرچشمه کمالات دانسته و می خواهد عملش را با انتساب به او برکت بخشد، لذا کارها را به نام هیچ کس، حتی نام پیغمبر نمی توان آغاز کرد و این است معنی تسبیح نام الله که در اول سوره اعلی به آن دستور داده شده است .

تعبیر «يُسَبِّحُ لِلَّهِ» و یا «سَبَّحَ لِلَّهِ» و یا «سُبْحَانَ اللَّهِ» (تسبیح برای خداوند و یا تسبیح خداوند) مکرر در قرآن آمده است ولی تسبیح نام الله در قرآن تنها در اول سوره اعلی است که می فرماید: سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى تسبیح کن نام پروردگار بزرگت را .

به نظر می رسد که بهترین نظریه در اینجا نظر صاحب المیزان است که می فرماید معنی تسبیح نام خدا این است که آنجا که مقام تقدیس و تکریم است نام مخلوق در ردیف نام الله قرار نگیرد و یا در جایی که نام الله باید برده شود، نام موجود دیگری به میان نیاید؛ یعنی نه با نام خدا نام دیگری را و نه به جای نام خدا نام دیگری را به کار ببریم که هر دو شرک است .

اخیراً در میان گروهی که دم از مبارزه با شرک می زنند عملی رایج شده که خود از مظاهر شرک است. به جای اینکه کارها را به نام خدا بنامند و به نام او آغاز کنند، می گویند: به نام خلق !

اگر قرار شود که نام پیغمبر را در کنار نام خدا قرار دادن شرک باشد، پس اگر به نام خلق هم آغاز کنیم جانشین برای خدا ساختن است و این دستور قرآن است که نام خدا همواره تسبیح گردد و کارهای بشر به نام او نامیده شود و نه به نام دیگری، و بدین وسیله اعمال او قداست یابد و در سایه او تبرک جوید.